

2050'YE DOĞRU NÜFUSBİLİM VE YÖNETİM:

*EĞİTİM, İŞGÜCÜ, SAĞLIK VE SOSYAL GÜVENLİK
SİSTEMLERİNE YANSIMALAR*

ŞEREF HOŞGÖR
AYSIT TANSEL

Çalışmanın Amacı

Türkiye büyük bir **demografik değişim** geçirmektedir. Bu değişim 21. yüzyılda da devam edecektir.

Bütün göstergeler *demografik geçiş döneminin* hemen hemen sona erdiği ve yeni bir dönemin başlamak üzere olduğunu göstermektedir. Bu durumun toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşama etkilerinin olması kaçınılmazdır.

Çalışmanın amacı;

- 20. yüzyılda Türkiye'deki nüfus ve demografik değişikliklerin özelliklerini,
- 21. yüzyılın ortasına kadar ne gibi demografik değişikliklerin beklendiğini,
- Değişmekte olan demografik yapının yarattığı fırsatlar ve riskleri sunmak ve böylelikle;
- Türkiye'de yaşanacak olan demografik gelişmelerin, yöneticilere, karar verme aşamasında nasıl yardımcı olabileceğine ışık tutmaktır.

Bu amaçla, Türkiye nüfusunun ve nüfus yapısının **2050 yılına kadar projeksiyonu** gerçekleştirilmiştir.

Sunum planı

- Cumhuriyet dönemi nüfus hareketleri
- 2000 yılına kadarki nüfus göstergeleri ve eğilimler
- Demografik geçiş kuramları ve Türkiye’de demografik geçiş süreci
- Türkiye’nin 2000-2050 nüfus projeksiyonları
- Genel değerlendirme

Cumhuriyet Dönemi Nüfus Hareketleri

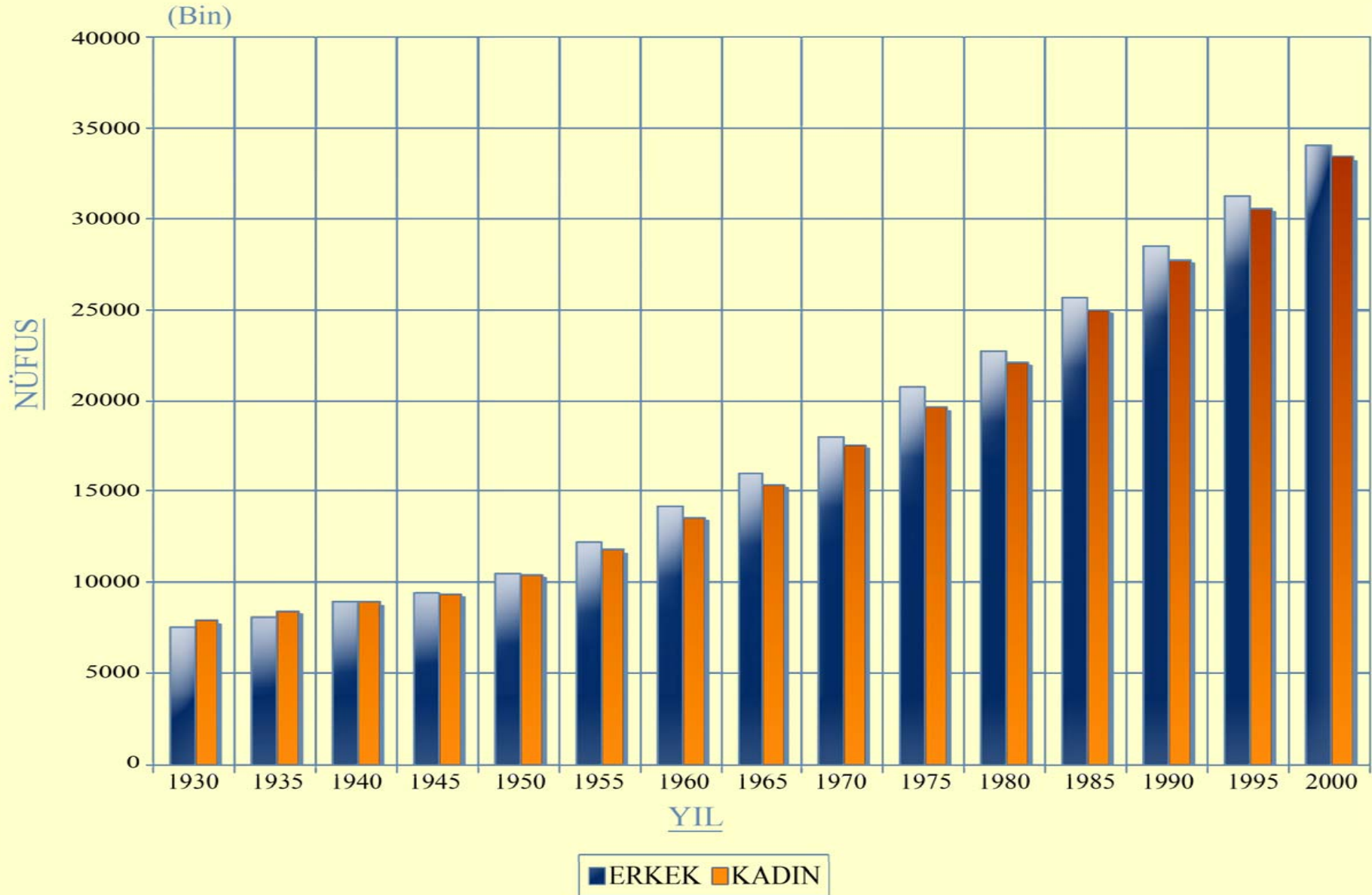
- Çökmüş bir imparatorluğun yıkık temelleri üzerinde geleceğe güvenle bakan modern Türkiye'nin kurulması çalışmaları için, her şeyden önce mevcut nüfus miktarının, çeşitli sosyal, ekonomik ve demografik nitelikleri ile beraber bilinmesi ve nüfusun geleceğine yönelik planlamaların yapılması gerekiyordu.
- Bu nedenle bizzat M. Kemal Atatürk'ün imzası ile 1926 yılında “Merkezi İstatistik Dairesi” adı ile bu günkü TÜİK kurulmuş ve hemen 1927 yılında ilk genel nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir.

1927 nüfus sayımı: Toplam nüfus 13.648.270 kişi olarak tespit edilmiştir. Şekil-1, 1927 yılından 2000'e kadar yapılan nüfus sayımlarında cinsiyet ayrımına göre Türkiye nüfusunu göstermektedir.

2. nüfus sayımı 1935 yılında yapılmış ve sonra her beş yılda bir olmak üzere 1990 yılına kadar düzenli olarak sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda yapılagelmiştir.

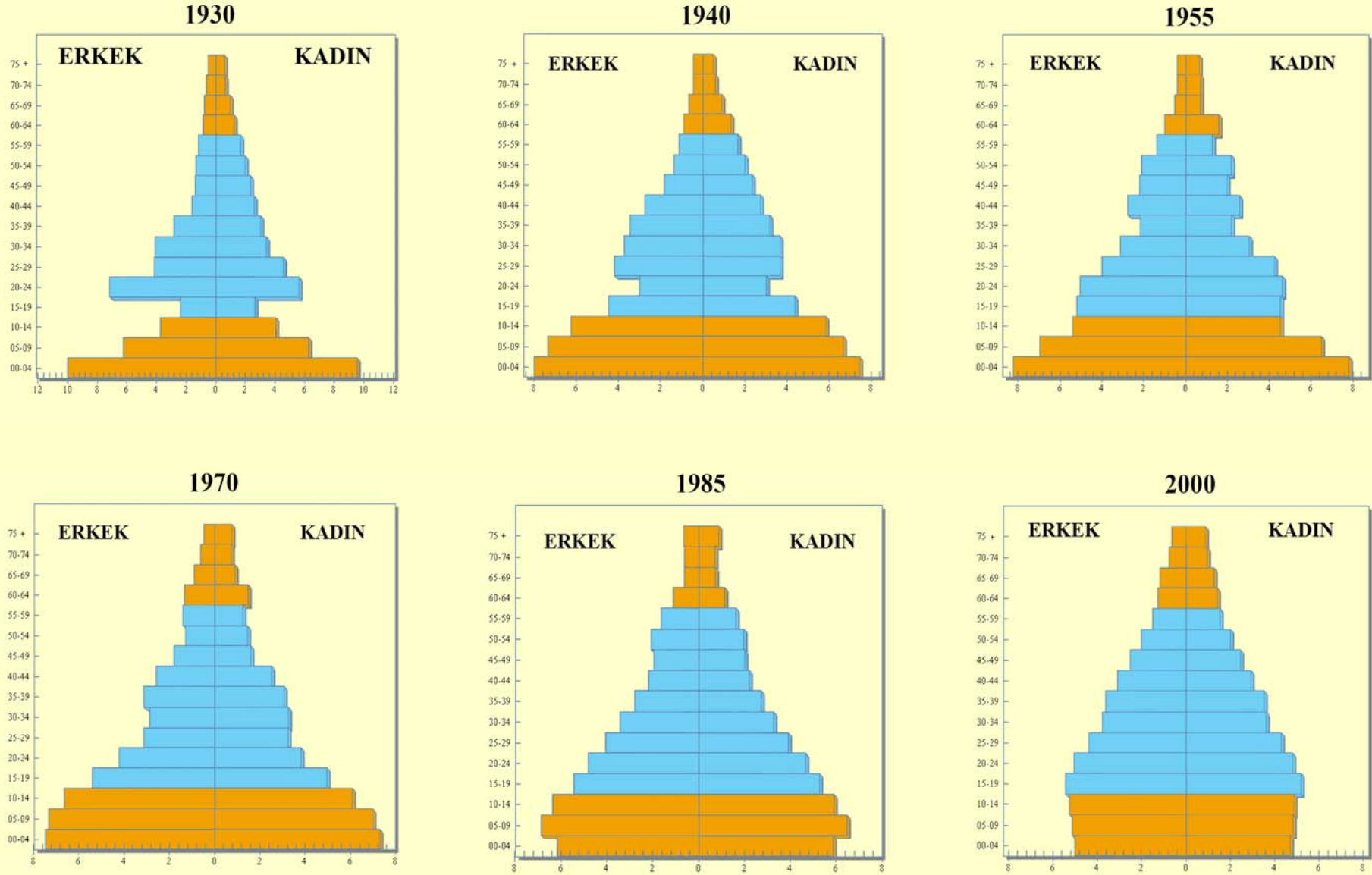
2000 nüfus sayımı: 1990 yılından sonra ise nüfus sayımının sonu sıfır ile biten yıllarda uygulanması kanun ile belirlenmiş ve bu kapsamda 22 Ekim 2000 tarihinde ülkemizde gerçekleştirilen 14. nüfus sayımında nüfus 67.803.927 kişi olarak tespit edilmiştir.

Şekil 1. Kadın ve Erkek Nüfusu, Türkiye, 1930-2000

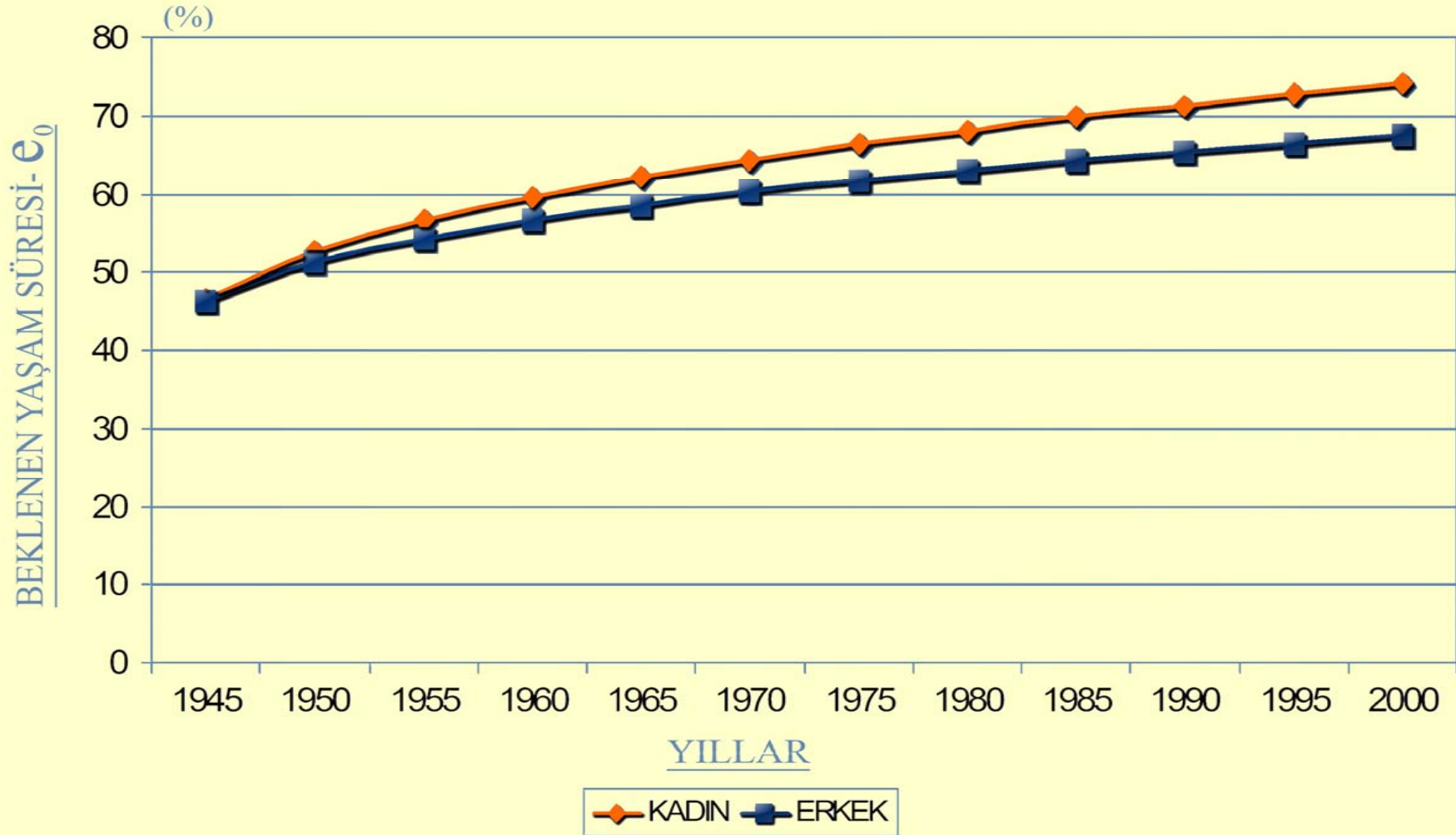
Kaynak: 1927-2000 DİE Nüfus Sayımları, 1930 Ve 1940 Yıllarına Ait Yaş Ve Cinsiyet Ayrımındaki Nüfuslar Yazarlar Tarafından Hesaplanmıştır.

Şekil 2. Nüfus Piramitleri, Türkiye, 1930-2000

Kaynak: 1930-2000 DİE Nüfus Sayımları, Verileri Kullanılarak Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır.

Şekil 3. Doğustaki Yaşam Ümidi, Türkiye, 1945–2000

	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000
—◆—	46.74	52.71	56.57	59.6	62.15	64.37	66.36	68.16	69.82	71.36	72.8	74.15
—■—	46.42	51.41	54.4	56.69	58.61	60.27	61.75	63.08	64.31	65.47	66.56	67.58

Kaynak: DİE Nüfus Sayımları Verileri Kullanılarak Yazarlar Tarafından Hesaplanmıştır.

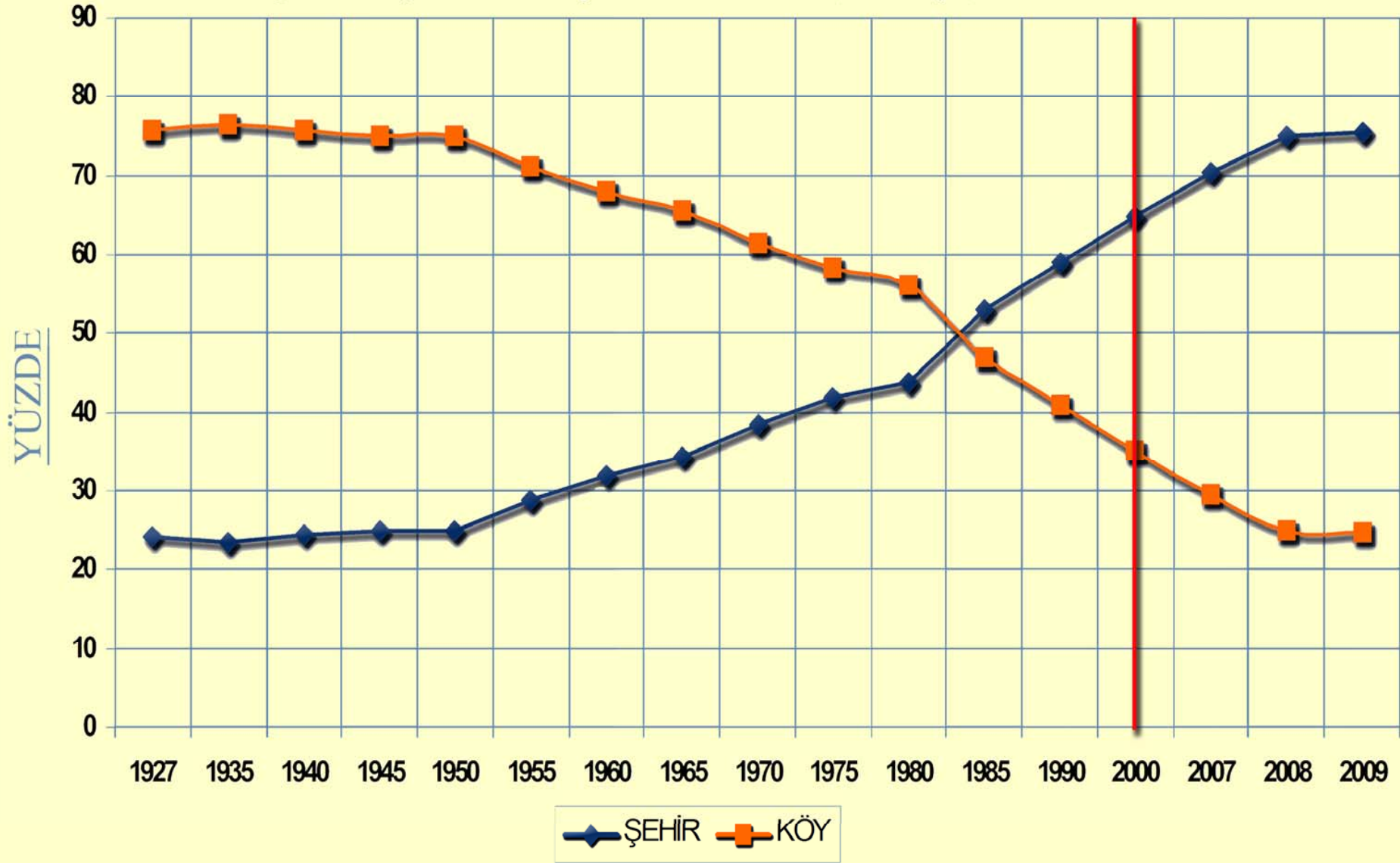
Tablo 1. Yurt Dışından Gelen Göç, Türkiye, 1975-2000

DÖNEM	DAİMİ İKÂMETGAHLI NÜFUS (1)	YURT DIŞINDAN GELEN GÖÇ	ORAN ‰
1975–1980	38 649 901	254 171	6,6
1980–1985	44 488 265	410 232	9,2
1985–1990	50 375 111	388 994	7,7
1995–2000	60 987 106	234 111	3,8

Kaynak: (TÜİK,2005) 2000 Genel Nüfus Sayımı, Göç İstatistikleri

Not: : (1). Daimi ikametgâhlı nüfus içinde yurt dışından gelen göç kapsamıştır.

Şekil 4. Şehir Ve Köy Nüfus Oranları, Türkiye, 1927-2009

Kaynak: DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri (2003)
2007-2008-2009 Yılları Verileri TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi(ADNKS).

Demografik Geçiş Kuramları

Her ülkede farklı yapıda oluşan, zaman açısından farklı zaman boyutlarına sahip, nüfusun etkilenmesi açısından da farklı etkileşimler içinde gerçekleşen “*demografik geçiş*”, genel olarak nüfusun doğal artışını sağlayan *kaba doğum hızı* ve *kaba ölüm hızının* birlikte seyri sonucunda oluşan bir süreçtir.

“Demografik geçiş modeli”;

- Ülkelerin yüksek ölüm hızlarından ve yüksek doğum hızlarından, düşük ölüm hızları ve düşük doğum hızlarına ve
- endüstrileşme öncesinden endüstrileşmiş topluma

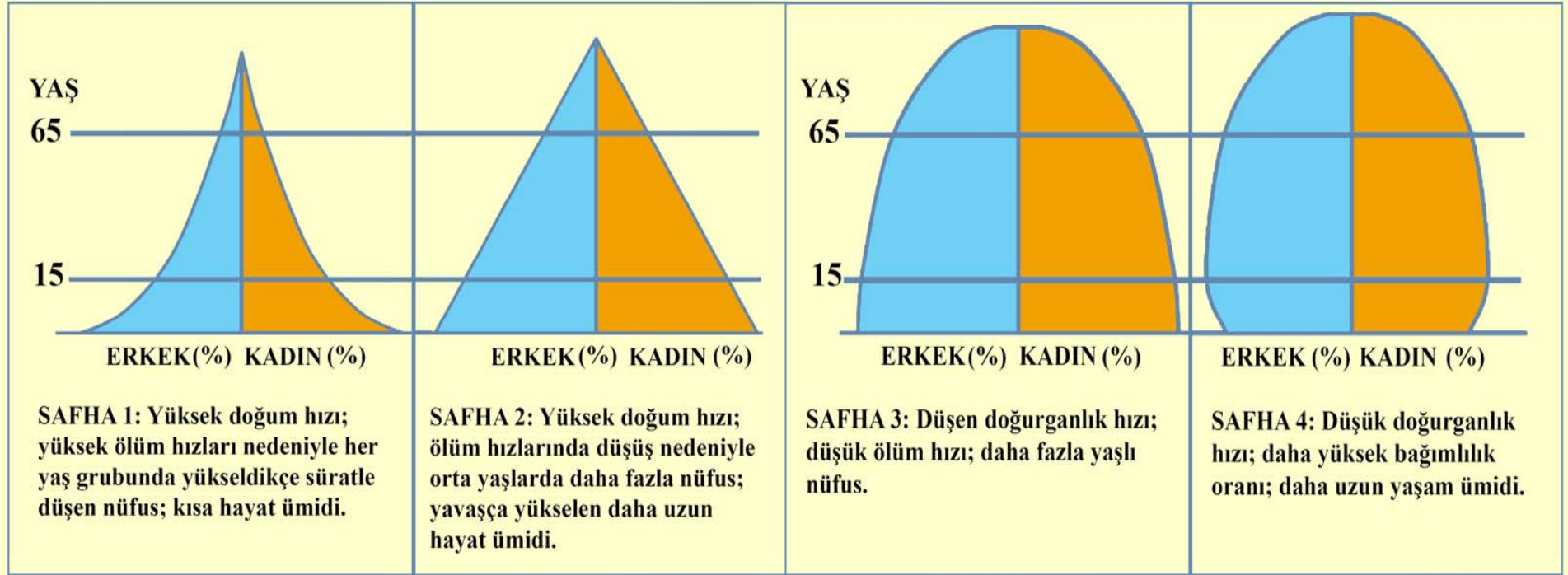
geçişlerini açıklamak için kullanılan ve bu geçişin sonuçlarını açıklayan bir modeldir (Thompson, 1929).

Günümüzde, nüfus yapılarında yaşanan son gelişmeler sonrası, nüfusbilim uzmanları demografik geçiş sürecini 5 farklı safhada nitelendirip açıklamaya başlamışlardır.

Gelinen son noktada kritik olan tartışma şudur:

- Demografik geçiş safhaları sadece birer modeldir; gelecekte mutlaka oluşacak veya gerçekleşecek diye bir kural yoktur.
- Ancak ülkelerin nüfus olarak nereye gittiklerini görmeleri açısından, yapılan projeksiyonlar ve demografik modellerin neresinde olduklarını görerek geleceği planlamaları açısından önemlidir.

Şekil 5. Demografik Geçiş Safhalarına Ait Nüfus Piramitleri

Kaynak: The Field of Demography, Warren S. Thompson (1929)

Türkiye’de Demografik Geçiş Süreci

I. Evre (1923–1955): Türkiye’nin birinci demografik geçiş süreci doğum ve ölümlerin çok yüksek olduğu evredir.

Ölüm hızları ile ilgili istatistikler tam olmamakla birlikte, II. Dünya Savaşı yıllarındaki kısa dönemde ölüm hızının yükselmesi dışında, normal yaşamdaki iyileşmelerin ve barışın ölüm hızlarında sürekli bir azalmaya neden olduğu görülmektedir.

Ancak doğurganlık, ölümlülükteki azalmayı takip eden bir azalma göstermek yerine bu dönemde daha da artmış ve 5,5 çocuktan 7,0 çocuğa yükselmiştir.

Toplam doğurganlık hızı 1950’li yıllarda azalmaya başlayıncaya kadar sürekli olarak 6,5 ile 7,0 çocuk arasında salınagelmiştir.

II. Evre (1955-1985): Türkiye'nin ikinci demografik geçiş sürecinde Türkiye'deki ölüm ve doğurganlık hızları beraberce düşmektedirler.

Ölüm hızlarındaki düşme doğum hızlarındaki düşmeden daha yüksek olarak ortaya çıkmaktadır.

III. Evre: Türkiye için üçüncü demografik geçiş sürecinde doğum hızları da süratle düşmüş ve hem doğum hem de ölüm hızları birbirine paralel bir seyir izlemeye başlamışlardır. Ancak nüfus önceki evrelere kıyasla az da olsa artmaya devam etmektedir.

Türkiye üçüncü demografik geçiş sürecine 1985 yılından sonra girmeye başlamıştır.

DİE (1995) yayınına göre Shorter ve arkadaşları;

- ikinci dönemin belli bir olayla sona ermediğini,
- ölümlülük ve doğurganlıktaki azalma eğilimlerinin devam ettiğini, nüfus artış hızında kesin ve dönüşü olmayan bir azalma sürecine girildiğini,
- bunun da Türkiye'nin üçüncü döneme girdiğinin göstergesi olduğunu belirtmektedirler.

2000 yılı nüfus sayımında ortaya çıkan ve Şekil 2’de gösterilen nüfus piramidindeki yaş yapısı ve diğer göstergeler göz önüne alındığında;

- 2000 yılında toplam doğurganlık hızının 2,53 olduğu,
- Net yenilenme hızının ise 1,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Bunun yanında yeni projeksiyonlar için yapılan modellemelerde;

- 2005 yılının başında ise doğurganlığın yenilenme düzeyine ulaşacağı tahmin edilmiştir.

Bir başka deyişle Türkiye 2000 yılında üçüncü evreyi tamamlamanın ilk koşulunu gerçekleştirmiştir.

IV. Evre: Türkiye için dördüncü demografik geçiş sürecinin en büyük özelliği net yenilenme hızının 1,0'ın hemen altına inmesi ve nüfusun çok az artışla, neredeyse durağan hale gelmesidir.

Şekil 2'deki 2000 yılı nüfus piramidine bakıldığında ise Şekil 5'deki demografik geçiş sürecinin 4. evresindeki model nüfus piramidi yapısına, özellikle genç ve yetişkin yaşlarda oldukça benzediği görülebilir.

Yapılan projeksiyonlara göre net yenilenme hızının 2020'lerin sonuna doğru 0,9 seviyesine inmesine rağmen, 2050 yılında Türkiye'nin çok az da olsa artan bir nüfusa sahip olacağı ve IV. evreyi (Shorter ve arkadaşlarına göre III. evre) tamamlamak üzere olduğu görülebilir.

Türkiye'nin Nüfus Projeksiyonları (2000–2050)

- Geleceğe yönelik nüfus tahminlerinin, birçok alanda karar vericiler için önemi vurgulanmasına karşın, günümüzde yeterince hayata geçirilebildiği tartışmaya açıktır.
- Çalışmamızda yapılan projeksiyonların amacı; karar vericilerin nüfusbilim yöntemlerini kullanarak strateji geliştirmelerinde ve planlama yapmalarında yardımcı olmaktır.
- Projeksiyonlar hem Türkiye'nin nüfusu ile ilgili gelecek için genel bir çerçeve çizmek, hem de bu yayına paralel olarak hazırlanacak sektörel raporlar için temel oluşturmak üzere yapılmıştır.
- Demografik geçişin 4. evresinin sonlanacağı dönem öngörülerek, uzun soluklu stratejik politikaların hedeflenmesinden yola çıkılarak, projeksiyonlar 2050 yılını içine almıştır.

Yöntem

- 1927'den bu yana 14 nüfus sayımı yapılmıştır. 12 tanesi beş yıllık eşit aralıklardır. Sayımlar arası coğrafi kapsamın standardize edilmesi amacıyla
 - 1927 nüfusunun 1930 yılına çekilmesi,
 - 1938 deki Hatay nüfusunun 1930 ve 1935 nüfusuna eklenmesi,
 - 1995 nüfusunun tahmin edilmesi ile hem coğrafi kapsam standartlaştırılmış, hem de tüm nüfuslar beşer yıl aralıklı hale getirilmiştir.
- Kuşak bileşenler yönteminin uygulanması için kullanılacak olan doğustaki yaşam ümitlerinin modellenenebilmesi için 1930–2000 yılları arasındaki tüm nüfus sayımlarına Preston-Bennet tekniği uygulanmış ve 5, 10, 15, ve 20 şer yıllık sayımlar arası periyotlara ilişkin doğustaki yaşam ümitleri elde edilmiştir.
- Doğustaki yaşam ümitleri regresyon tekniği ile 1930–2000 dönemi için modellenip, 2000–2050 periyodu için kullanılan, kadınlar ve erkekler için üç farklı doğustaki yaşam ümidi varsayımı üretilmiştir.

- 1945–2000 yılları arasında tespit edilen toplam doğurganlık hızları (TFR) ile Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2003 ve 2008 yıllarında yapılan Türkiye nüfus ve sağlık araştırmalarından elde edilen toplam doğurganlık hızları da modellenerek, 2000–2050 yılları arasında üretilen nüfus projeksiyonlarında kullanılacak üç farklı toplam doğurganlık hızı varsayımı elde edilmiştir.
- Yukarıda belirtilen doğuştaki yaşam ümidi ve toplam doğurganlık hızı varsayımlarının kombinasyonları kullanılarak, 2000–2050 yılları arasında, *en düşük, düşük, orta, yüksek ve en yüksek seviyelerde olmak üzere beş farklı nüfus projeksiyonu cinsiyetler ayrımında* üretilmiştir.

Tablo 2. Nüfus Projeksiyonları, Türkiye, 2000-2050

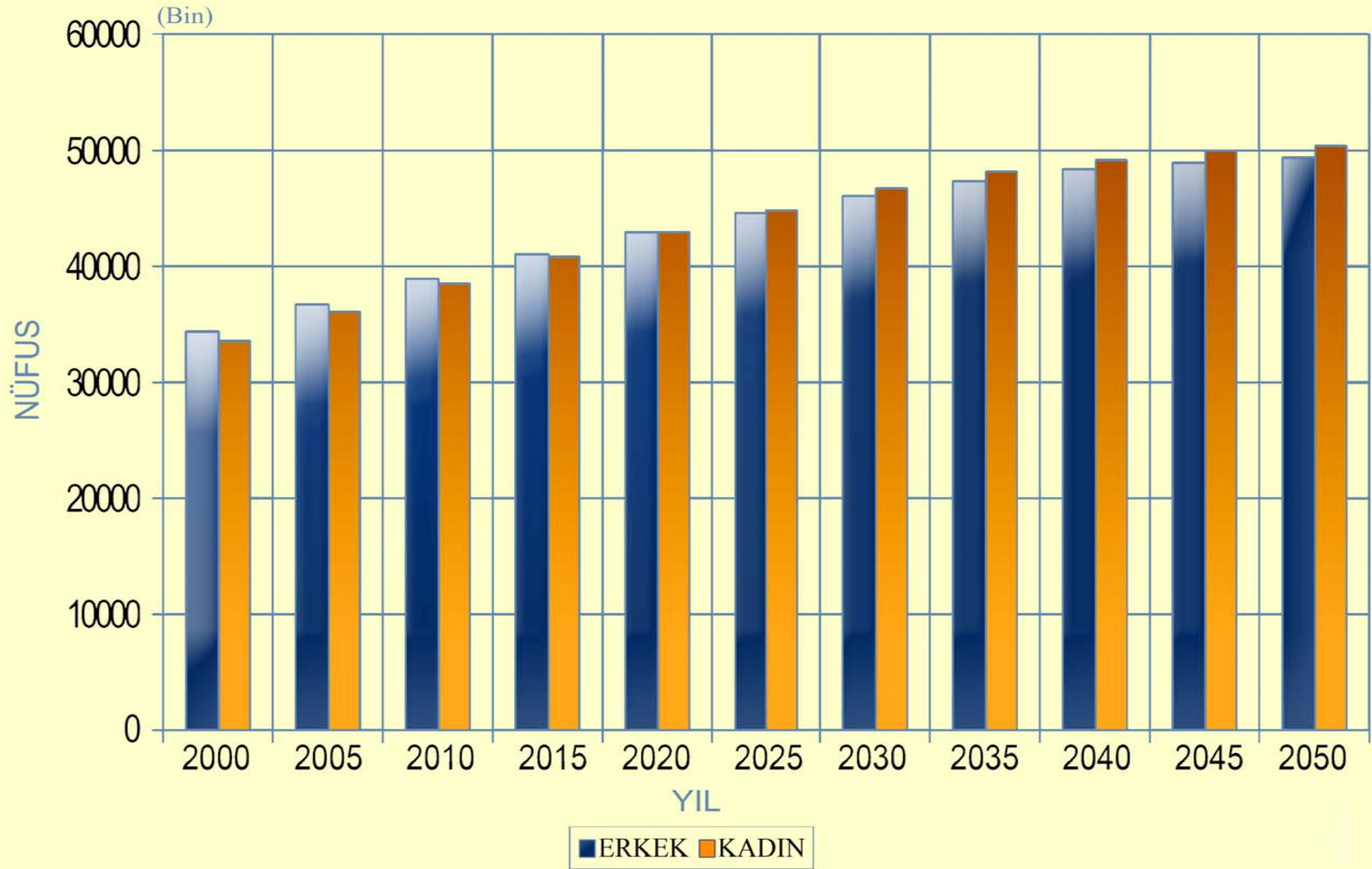
BİN KİŞİ(1000)

YILLAR	EN DÜŞÜK			DÜŞÜK			ORTA			YÜKSEK			EN YÜKSEK		
	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ERKEK	KADIN
2000	67 803	34 346	33 457	67 803	34 346	33 457	67 803	34 346	33 457	67 803	34 346	33 457	67 803	34 346	33 457
2005	72 365	36 518	35 846	72 365	36 518	35 846	72 721	36 725	35 996	73 074	36 934	36 139	73 074	36 934	36 139
2010	76 678	38 551	38 126	76 690	38 558	38 132	77 473	39 012	38 461	78 196	39 444	38 751	78 222	39 457	38 764
2015	80 695	40 415	40 279	80 676	40 405	40 270	81 867	41 104	40 762	82 965	41 768	41 197	83 101	41 837	41 263
2020	84 337	42 067	42 270	84 286	42 041	42 245	85 863	42 978	42 885	87 275	43 885	43 390	87 528	44 014	43 514
2025	87 502	43 448	44 054	87 471	43 432	44 038	89 495	44 641	44 853	91 151	45 809	45 341	91 613	46 045	45 568
2030	90 165	44 548	45 617	90 254	44 593	45 661	92 740	46 112	46 627	94 629	47 563	47 066	95 402	47 957	47 444
2035	92 347	45 384	46 963	92 634	45 529	47 105	95 472	47 358	48 113	97 625	49 107	48 517	98 827	49 722	49 105
2040	93 979	45 932	48 047	94 541	46 216	48 325	97 584	48 332	49 251	100 017	50 387	49 630	101 764	51 281	50 483
2045	94 892	46 163	48 728	95 796	46 621	49 174	98 999	49 003	49 995	101 716	51 362	50 353	104 134	52 600	51 534
2050	95 065	46 082	48 983	96 409	46 762	49 647	99 794	49 405	50 388	102 795	52 063	50 732	106 015	53 713	52 301

Kaynak: 2000 DİE Nüfus Sayımı

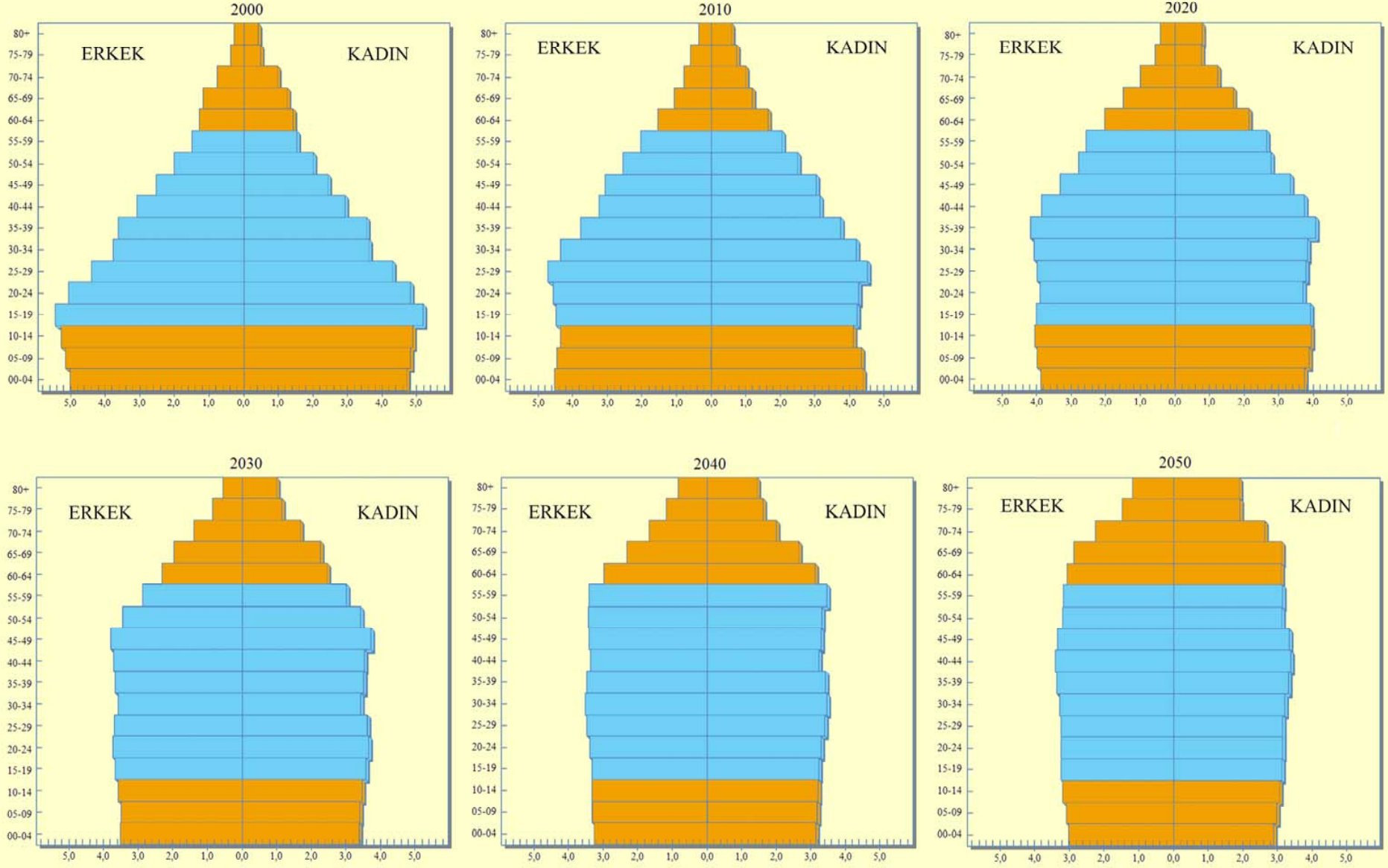
2005-2050 HOŞGÖR (2010), Orta Düzey Nüfus Projeksiyonu.

Şekil 6. Kadın ve Erkek Nüfusu (Orta Düzey Projeksiyon), Türkiye, 2000-2050

Kaynak: 2000 DİE Nüfus Sayımı.
2005-2050 HOŞGÖR (2010), Orta Düzey Nüfus Projeksiyonu.

Şekil 7. Nüfus Piramitleri (Orta Düzey Projeksiyon), Türkiye 2000-2050

Kaynak: 2000 DİE Nüfus Sayımı
2010-2050 HOŞGÖR (2010), Orta Düzey Nüfus Projeksiyonu.

Tablo 3: Nüfus Göstergeleri, Orta Düzey Projeksiyon, Türkiye, 2000-2050

NÜFUS GÖSTERGELERİ	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Doğurganlık						
Toplam Doğurganlık Hızı	2,53	2,12	2,01	1,95	1,9	1,85
Brüt Yenilenme Hızı	1,23	1,03	0,98	0,95	0,93	0,9
Net Yenilenme Hızı	1,2	1	1	0,9	0,9	0,9
Ortalama İlk Doğum Yaşı	27,63	27,32	27,24	27,23	27,23	27,23
Ölümlülük						
Erkek Doğuştaki Yaşam Ümidi	67,6	69,3	71,1	72,6	74,1	75,6
Kadın Doğuştaki Yaşam Ümidi	74,2	76,5	78,8	80	80	80
Toplam Doğuştaki Yaşam Ümidi	70,8	72,9	74,9	76,3	77,1	77,8
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	26,9	20,2	14,4	11	9	7,1
Beş Yaş Altı Ölüm Hızı (Binde)	32	24	16	12	10	8
Sağlıkla İlgili Hızlar						
Kaba Doğum Hızı (Binde)	21,6	18,1	15,2	14	12,8	11,7
Kaba Ölüm Hızı (Binde)	6,15	6,16	6,34	7,33	9	10,61
Doğal Artış Hızı (%) (Yüzde)	1,55	1,19	0,89	0,66	0,38	0,11
Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) (Yüzde)	1,5	1,2	0,9	0,7	0,4	0,1
Nüfusun İkiye Katlanma Zamanı (Yıl)	45	58	78	105	183	619
Yıllık Doğumlar Ve Ölümler						
Doğumlar	1.467.026	1.401.046	1.309.374	1.294.360	1.247.493	1.170.936
Ölümler	416.934	477.382	544.608	680.150	877.777	1.059.113
Nüfus						
Toplam Nüfus	67.803.930	77.473.668	85.863.220	92.740.165	97.584.356	99.794.141
Erkek Nüfus	34.346.737	39.012.610	42.978.164	46.112.418	48.332.804	49.405.297
Kadın Nüfus	33.457.193	38.461.058	42.885.056	46.627.747	49.251.551	50.388.844
0-4 Yaş Nüfus Oranı	9,71	8,91	7,62	6,89	6,39	5,89
5-14 Yaş Nüfus Oranı	20,12	17,25	15,84	13,92	13,03	12,29
15-49 Yaş Nüfus Oranı	54,73	55,26	53,69	50,81	47,23	45,71
15-64 Yaş Nüfus Oranı	64,47	67,53	68,61	68,32	66,89	64,5
65+ Yaş Nüfus Oranı	5,69	6,3	7,93	10,88	13,69	17,32
15-49 Yaş Kadın Nüfus Oranı	54,42	54,59	52,81	49,77	46,25	44,84
Cinsiyet Oranı	102,66	101,43	100,22	98,89	98,13	98,05
Medyan Yaş (Ortanca Yaş)	25	28	32	35	38	40

Kaynak: 2000 DİE Nüfus Sayımı
2010-2050 HOŞGÖR (2010), Orta Düzey Nüfus Projeksiyonu.

Nüfus Politikaları ve Avrupa Birliği

- 2001’de “*Avrupa Komisyonu Beyaz Kitabı: Avrupa Gençliği için Yeni Bir Devrim Gücü*” (European Commission, 2001) yönergesi yayınlanmıştır.
- 2005’te Avrupa Komisyonu’nun “*Yeşil Kitap: Demografik Değişimle Yüzleşmek: Kuşaklararası Yeni Bir Dayanışma*” (European Commission, 2005) belgesi yayınlanmıştır.
- Gençlik döneminin biyolojik olarak olmasa da sosyolojik olarak uzadığı vurgulanmıştır. Nüfusbilimciler ekonomik ve sosyokültürel nedenlerle gençlerin formel eğitimi tamamlama, işe başlama ve bir aile kurma gibi çeşitli yaşam evrelerine daha geç girdiklerini ifade etmektedir.
- Yeşil Kitabın genel amacı, nüfus artışını bir politika olarak benimseyen AB ülkelerinde, bu nüfus artışının ortaya çıkaracağı genç nüfusun, sağlıklı, eğitilmiş ve ihtiyaç duyduğu diğer hizmetleri alabildiği bir yapıyı kurmak ve nesiller arası iletişimi güçlendirmektir.
- Türkiye’nin de 2050 yılı perspektifiyle, Avrupa Birliği ile paralel konumda fırsatları da değerlendirebilecek şekilde bir nüfus planını gerekçeleri ile beraber ortaya koyması ve kendi “*Yeşil Kitap*”ını hazırlaması, yöneticileri önemli ölçüde bilgilendirecek ve yönlendirecektir.

Genel değerlendirme

- Bu çalışmada gerçekleştirilen orta düzey projeksiyonlar göstermektedir ki 2050’de Türkiye’de 100 milyona yakın insan yaşayacaktır. Bu sayı bugünkünden yaklaşık 25 milyon daha fazladır.
- Böylece Türkiye daha kalabalık ve nüfus yoğunluğu artmış bir ülke olacaktır. Dünya nüfusu ise gelecek 40 yılda % 50 ya da üç milyar artarak 2050’de dokuz milyara ulaşacaktır.
- Günümüzde ülkemizde kilometrekareye yaklaşık 94 kişi düşerken, 2050 yılına gelindiğinde bu rakamın 125 kişiye çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu tahmine göre kentleşmenin fazlasıyla önem kazanacağı ortadadır.

- 0–14 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki payı, 1970 yılından beri azalmaktadır. Mutlak sayı ise 2000 yılında en yüksek değere ulaşmış ve bu tarihten sonra azalmaya başlamıştır.
- 65 ve üzeri yaş grubu nüfusun toplam içerisindeki payı ve mutlak sayısı sürekli artacaktır.
- Çalışma çağındaki nüfus yıllar içerisinde artarak bir demografik fırsat penceresi oluşturacaktır. 15–64 yaş grubu nüfus, 2041 yılında en yüksek değerine ulaşacaktır. Bu tarihten sonra azalmaya başlayacak ve demografik fırsat penceresi kapanacaktır.

- Eğitim çağı genç nüfusun azalması eğitimde sayısal baskıyı hafifletecek ve niceliğin yerine niteliğin artırılması için bir fırsat olacaktır.
- Yaşlı nüfusun hem oran hem de mutlak olarak artacak olması toplumsal sorumlulukları artıracaktır ve yaşlılara yönelik sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinde düzenlemeler yapılmasını gerektirecektir.
- Sosyal güvenlik sisteminde artan finansman açıkları vardır. Daha önce yürürlüğe giren kademeli emeklilik yaşı artışı uygulamasının ve emeklilik sistemi ile ilgili alınan tedbirlerin, yaşlanan nüfusun gelecekteki gereksinimleri ile ne derecede uyumlu olduğunun değerlendirilmesi gereklidir.
- Ayrıca yaşlılara yönelik sağlık ve bakım hizmetleri sağlayacak elemanların eğitimi ve yetiştirilmeleri de planlanmalıdır.

- Çalışma çağındaki nüfus artışının açtığı demografik fırsat penceresinden yararlanılması için işgücü piyasası-istihdam ve eğitim alanında uygulanacak politikalar önem taşımaktadır.
- İşgücünün niteliğinin iyileştirmesi ve işgücüne potansiyel talebin geliştirmesi gereklidir. Eğer gerekli istihdam imkânları yaratılamaz, işgücüne olan talep, çalışma çağındaki nüfustan az olursa işsizlik ortaya çıkacaktır.
- Çalışma çağındaki nüfusun eğitimi ve sağlığı önem kazanacaktır. Eğitim düzeyi ve beceriler artırılabilirdi takdirde istihdam edilebilirlik de artacaktır.
- Çok düşük olan kadınların işgücüne katılma ve istihdam oranlarının artırılması gereklidir. Bir taraftan azalan doğurganlık kadınların işgücü piyasasına yönelmelerini kolaylaştıracaktır, diğet taraftan eğitim düzeylerinin yükselmesi kadınların işgücüne katılımını artıracaktır.

- İşgücü talebinin yaratılabileceği bir ortam geliştirmek için işgücü piyasasında gerekli düzenlemelerin yapılması gerekecektir. Bunların yanında makroekonomik istikrarın sağlandığı kuvvetli ekonomik büyüme, üretkenlik artışı ve yatırımlar istihdamın artmasını sağlayacak temel unsurlardır.
- Çalışma çağı nüfustaki artış yönündeki demografik eğilim, yurtiçi işgücü piyasasının durumuna bağlı olarak, yurtdışı göçün önemli olabileceğini de göstermektedir. Türk işgücü piyasasının durumu ve Avrupa işgücü talebi bu olası göçü belirleyen en önemli etmenler olacaktır.
- Türkiye için günümüzde kalkınmada öncelikli konulardan biri bölgeler arası farklılıklardır. Politika yapıcıları, yöneticiler bu konuda gerekli atılımı yapmalı; toplumsal ortaklar ve sivil toplum kuruluşları da gerekli politika önerilerinin belirlenmesine ve uygulanmasına katkıda bulunmalıdır.

Sonuç olarak;

- 2050 yılına doğru durağanlaşan ve yaklaşık 100 milyon civarında olacak Türkiye nüfusu, kalkınma hamleleri ve iyi ekonomi yönetimi sonucunda yaşam kalitesi her geçen gün daha yükselen bir nüfus olmalıdır.
- 2050 yılı Türkiye'sinin sağlıklı, eğitilmiş, istihdamını geliştirmiş, çocuk ve yaşlı nüfusuna gerekli hizmetleri verebilen bir ülke olması mümkündür.
- Bunun için bu günden başlayarak planlamalar yapılmalı ve planlara yönelik uygulamalar yöneticiler tarafından titizlikle hayata geçirilerek takip edilmelidir.

Çalışmada sunulan bilgi, bulgu ve önerilerin her kademedeki yöneticilere, planlamacılara ve araştırmacılara faydalı olması dileklerimizle.